

Lestes dryas

Tangpantserjuffer

De tangpantserjuffer lijkt sterk op de algemenere gewone pantserjuffer, maar is wat forser. Het is de enige Europese pantserjuffer die ook in Noord-Amerika voorkomt. Het is een soort van voedselarme tot matig voedselrijke vennen in heide, hoogveen of bos. Vooral in Drenthe is hij niet zeldzaam, hoewel de dichtheden meestal laag zijn. In sommige jaren komt de soort plaatselijk massaal voor, om het jaar daarop weer sterk af te nemen. De vrouwtjes zetten de eieren boven het water af in stengels van moerasplanten. Ook als er geen water in de buurt is, worden de eieren afgezet – ze doorstaan de droge periode en komen pas in het voorjaar uit, als er weer water is.

Biotoop

Lestes dryas wordt vooral op voedselarme tot matig voedselrijke vennen waargenomen, maar ook wel in duinvalleien, moerassen, leemkuilen en in de oeverzone van kleine en middelgrote plassen. Vaak gaat het om vennen in heide, hoogveen of bos, die een wisselende waterstand hebben en 's zomers soms gedeeltelijk droogvallen. De soort lijkt een voorkeur te hebben voor verlandende vennen met een dichte water- en oeverbegroeiing van onder andere zeggen (*Carex* sp.) en biezen (*Scirpus* sp.), geheel of gedeeltelijk omgeven door bos. Wateren die bijna geheel zijn dichtgegroeid worden echter gemeden of verlaten. *L. dryas* komt vaak samen voor met op verstoring duidende planten als pitrus (*Juncus effusus*) en grote egelskop (*Sparganium erectum*). De soort stelt weinig eisen aan de waterkwaliteit. In het Bargerveen werd hij met name gevonden in relatief voedselrijke delen. Wasscher (1992B) meent dat hij hier eerder zeer voedselrijke dan matig voedselrijke delen preferereert. Waarnemingen uit laagveengebieden en stromend water ontbreken. In het buitenland is *L. dryas* ook aangetroffen in brak water. (ABBINGH 1993, 1995, ADOMSSANT 1995B, BELLMANN 1987, GEIJSKES & VAN TOL 1983, HEIDEMANN & SEIDENBUSCH 1993, JANSEN 1988, 1989, JÖDICKE 1997, JÖDICKE ET AL. 1989, OHLIGER 1990, SCHORR 1990).

Levenswijze

Eieren en larven

De eieren worden, meestal dichtbij de oever, vlak boven het wateroppervlak afgezet in stengels van moerasplanten als waterweegbree (*Alisma* sp.), biezen en zeggen. Aan het einde van de zomer worden ook eitjes afgezet in stengels op drooggevallene plaatsen. De larven leven tussen de vegetatie in hooguit 30 cm diep water. Deze biotoop is betrekkelijk warm, waardoor de larven snel groeien. Soms wordt hierdoor zelfs het aantal larvale stadia bekort. Dit is gunstig in wateren met een wisselende waterstand die regelmatig uitdrogen. De larven zijn niet bestand tegen uitdroging; zelfs in natte modder gaan ze snel dood. Ze komen vaak in hoge dichtheden voor en zijn dan kannibalistisch. Larvenhuidjes worden op 10 tot 20 cm hoogte op de stengels en bladeren van oeverplanten gevonden. (FISCHER 1964, HEIDEMANN & SEIDENBUSCH 1993, LOIBL 1958, NEEDHAM 1903, SCHORR 1990)

Imago's

De imago's eten kleine insecten, maar ook soortgenoten en andere juffers (DREYER 1986). Populaties zijn doorgaans niet groot (KIKILIUS & WEITZEL 1981). De mannetjes zijn niet territoriaal en de paring vindt vaak ver van het water plaats. Deze duurt meestal rond de één tot tweeënhalf uur (51-145 minuten). Dit is voor pantserjuffers ongewoon lang. Na de paring zet het vrouwtje haar eieren meestal af in tandem met het mannetje, zoals alle pantserjuffers (LOIBL 1958, JÖDICKE 1997). Anders dan bij *Lestes sponsa* is het onderwater afzetten van eieren bij *L. dryas* nooit waargenomen (BELLMANN 1987).

Fenologie

De eieren overwinteren en komen in het voorjaar uit. Het grootste deel van de ontwikkeling van de eieren voltrekt zich vóór de winter. Het larvale stadium duurt slechts anderhalf tot twee maanden (ROBERT 1959, SCHIEMENZ 1953). Volgens Gardner (1952) komen de eieren in Engeland al in november uit en duurt de larvale ontwikkeling, gemeten in het laboratorium, ruim een half jaar. Een dergelijke levenscyclus wijkt echter zo sterk af van wat bij pantserjuffers gebruikelijk is, dat een foutje niet uitgesloten kan worden. *L. dryas* is de vroegst vliegende pantserjuffer. Het uitsluipen gaat door tot en met midden augustus maar het grootste deel sluipt uit voor eind juli. De rijpingsfase duurt circa vier weken (LÖSING 1988). De vliegtijd duurt van eind mei tot eind september. De tangpantserjuffer is een hoogzomer-soort en heeft een hoofdvliegtijd van begin juli tot midden augustus. Voortplantingsactiviteit is waargenomen van midden juni tot begin september.

Begeleidende soorten

De soorten die vaak met *L. dryas* worden gevonden zijn allemaal bewoners van vennen. Het is opvallend dat hij met geen enkele soort zo vaak samen wordt gevonden als met de sterk gelijkende *L. sponsa*. Ook *Libellula quadrimaculata* en *Sympetrum danae* behoren tot de vaste begeleiders. De overlap met *Lestes barbarus* en *Sympetrum flaveolum* weerspiegelt de voorkeur van deze soorten voor opdrogende biotopen.

Gerard Abbingh

Mannetje

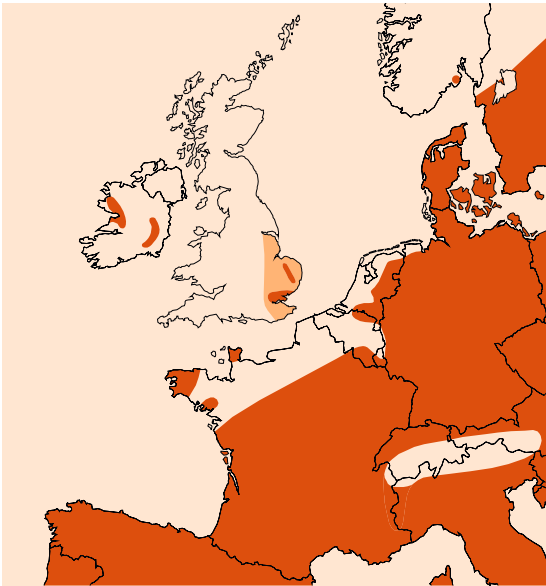
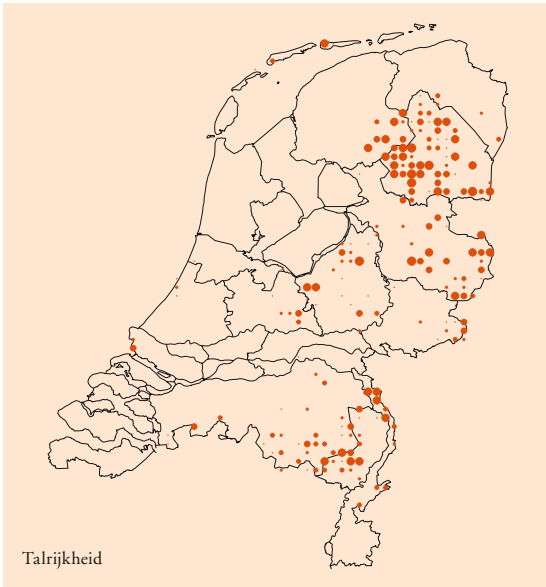
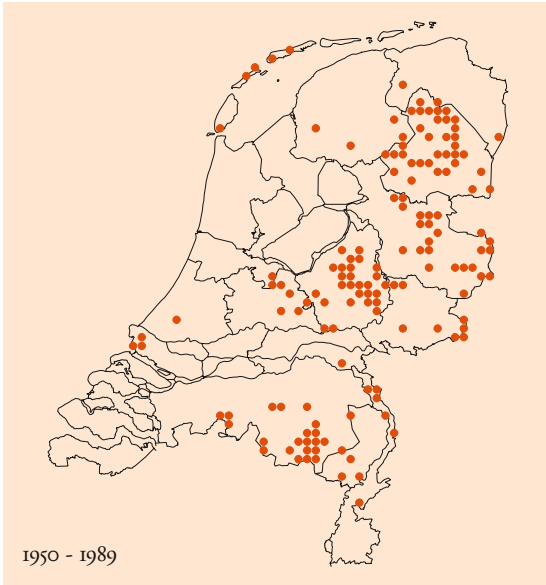
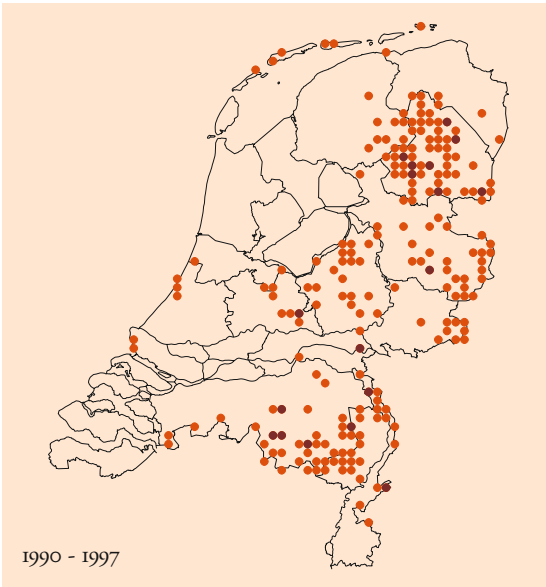
Begeleidende soorten

Alledaagse begeleiders	Treffkans (%)
<i>Lestes sponsa</i>	91
<i>Sympetrum danae</i>	84
<i>Enallagma cyathigerum</i>	80
<i>Libellula quadrimaculata</i>	78
<i>Ischnura elegans</i>	70
<i>Sympetrum sanguineum</i>	61
<i>Anax imperator</i>	58
<i>Coenagrion puella</i>	58
<i>Sympetrum flaveolum</i>	56
<i>Sympetrum vulgatum</i>	55

Karakteristieke begeleiders	Gedeelde hokken	Overlap (%)
<i>Aeshna juncea</i>	148	23
<i>Leucorrhinia rubicunda</i>	137	23
<i>Leucorrhinia dubia</i>	117	20
<i>Libellula quadrimaculata</i>	328	20
<i>Sympetrum danae</i>	350	20
<i>Lestes sponsa</i>	382	19
<i>Ceriagrion tenellum</i>	101	19
<i>Sympetrum flaveolum</i>	234	17
<i>Coenagrion lunulatum</i>	83	16
<i>Lestes barbarus</i>	108	15

Biotoop

Optimaal: vennen
Sporadisch: duinplassen

Lestes dryas - tangpantserjuffer

	voor 1950 vrij algemeen	1950 – 1989 algemeen	1990 – 1997 algemeen
atlasblokken	43	149	217
km-hokken	49	222	420

Rode Lijst thans niet bedreigd

Verbreidingsvermogen

De tangpantserjuffer is een zwerflustige soort die zich vaak ver verwijdt van de voortplantingsbiotoop. Zo heeft een groot deel van de waarnemingen in de duinen waarschijnlijk betrekking op zwervers afkomstig van de hoge zandgronden. De sterke neiging de voortplantingsbiotoop te verlaten kan ook verklaren dat bij merk-terugvangproeven maar weinig dieren werden teruggezien (GERKEN & ZETTELMEYER 1986).

Areaal

Lestes dryas is de enige Europese pantserjuffer die ook voorkomt in Noord-Amerika. Het Aziatische areaal strekt zich uit tot in Japan en de noordgrens ligt rond de 60° breedtegraad. In Noord-Afrika zijn alleen uit Marokko meldingen bekend.

Binnen Europa heeft de soort hoofdzakelijk een centrale en noordelijke verspreiding. Rond de Middellandse Zee is de soort zeldzaam en komt hij vooral voor in de bergachtige delen. In de Balkan is hij algemeen. Binnen Centraal- en West-Europa is sprake van een afname door habitatvervuiling en -vernietiging, waardoor de soort op Rode Lijsten staat in Vlaanderen, Duitsland, Frankrijk, Zwitserland, Oostenrijk en Groot-Brittannië. In België is hij vrijwel beperkt tot de Kempen en enkele locaties in de Ardennen. In Luxemburg is *L. dryas* schaars.

Verspreiding in Nederland

De tangpantserjuffer komt vrij algemeen voor op de hoge zandgronden van Oost-Nederland. De provincie Drenthe is gezien de grote verspreiding en de relatief hoge aantallen het belangrijkste. De soort ontbreekt in laag-Nederland, maar wordt in de duinen regelmatig aangetroffen. Voortplanting vindt hier waarschijnlijk slechts sporadisch plaats. In 1998 is bij Katwijk (Berkheide) het eerste zekere geval van voortplanting in de Nederlandse duinen vastgesteld, en het al sinds de jaren '80 veronderstelde voorkomen van populaties op Voorne werd in 2001 bevestigd (DIJKSTRA ET AL. 1999).

De verspreiding is in de 20^e eeuw tamelijk constant, al zijn de aantallen in de tweede helft van de eeuw vermoedelijk lager dan in de eerste. In Drenthe, in de duinen en op de Veluwe is het areaal toegenomen, maar vooral door het vele inventarisatiewerk dat daar recentelijk verricht is. De soort is nooit in de provincie Zeeland aangetroffen, toch zijn zwervers daar te verwachten. Het vaststellen van *L. dryas* in een gebied is niet altijd even gemakkelijk. De soort komt vaak samen voor met de veel algemenere – bovendien sterk gelijkende – *L. sponsa* en wordt dan nogal eens over het hoofd gezien. De lage dichtheden waarin de soort voorkomt en de soms kortstondige aanwezigheid dragen hier ook aan bij.

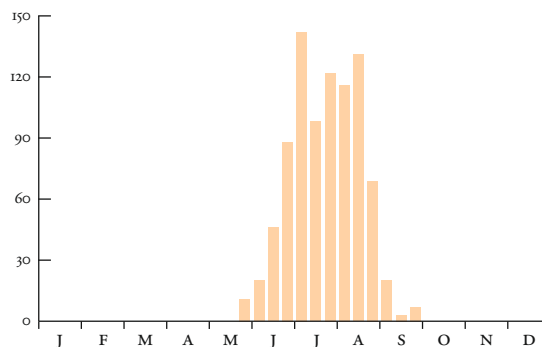
Toekomst en bescherming

Aantallen en areaal zullen in de toekomst waarschijnlijk niet sterk veranderen. Tussen 1950 en 1996 is zowel het aantal hokken als het aantal waarnemingen vrijwel constant gebleven. Het verdwijnen bij voormalige vindplaatsen hoeft niet te wijzen op een achteruitgang en hoeft ook geen menselijke oorzaak te hebben. De tangpantserjuffer is

namelijk aangepast aan het bewonen van tijdelijke wateren en successie verloopt in dit watertype snel, waardoor het al snel niet meer geschikt is. Het schonen van vennen is waarschijnlijk gunstig voor deze soort (WASSCHER & VAN TOL 1993).

SUMMARY

Lestes dryas is a common species in The Netherlands, although it is largely confined to the Pleistocene area. It is also found in low numbers in the coastal dunes. These records probably pertain to vagrants, although reproduction occasionally occurs. *Lestes dryas* is mainly found in heath and bog habitats, where it favours shallow waters that dry wholly or partly up in summer. The species appears to be tolerant to acidification. The distribution appears to be stable.

Vliegtijd

Hoogzomersoort

Hoofdvliegtijd: begin juli t/m midden augustus

Vroegste datum: 25 mei

Laatste datum: 29 september